

A *Sértődöttek* harmadik kötete

Bevezetés

Márai Sándor nevének beírása után 0,12 másodperccel a keresőprogram 5 340 000 találatot jelez. Az író emlékét díj örökíti meg, születésének 110. évfordulóján milliárdos támogatási program elindítását határozták el, mely 2011 januárjától már működik is. Márai életművét két kiadó több sorozatban teszi hozzáférhetővé, regényeiből idegen nyelvű fordítások, filmek készülnek, drámáit különböző színházak mutatják be. Az alkotó olyan módon és szinten vált ismertté, amire valószínűleg nem is vágyott. Mai közismertsége a korábbi évtizedek agyonhallgatásából, a teljes elutasításból váltott át az ellenkező végletbe.

Kedvelem a könyveket és a könyves embereket. Találkoztam írókkal, dolgoztam kiadónak és kiadókban. Ahhoz a nemzedékhez tartozom, amelynek tagjai tudásuk nagy részét környezetükben élőktől, legnagyobbbrészt idősebbektől vagy könyvekből sajátították el. Cikkünk tárgya is egy emberi léptékű könyv, melynek vászongerincű papírkötése 13,5×19 cm-es és 2,5 cm vastag. A sötétszürke előzéklapok után következik a 268 oldalas könyvtest. A kötet 1979 utolsó napjaiban került hozzám, amikor a szerzőt alig ismerték hazájában. A regénytrilógia harmadik részéről ő maga így írt rövid jegyzetet a hatodik oldalra: „A *Sértődöttek* folytatása és befejezése egy élménykörnek, melynek első változatait a *Zendülők* és *Féltékenyek* zárják magukba. M. S.”

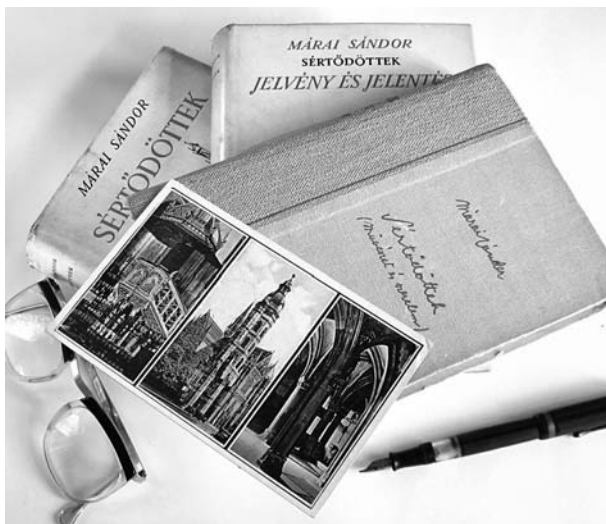
Tárgyalás

Feleségem nagybátyja, dr. Bujk Béla 1975-ben egy családi összejövetelen felolvasott egy részt Márai Sándornak Torontóban megjelent *Föld, föld!...* című könyvéből. Döbbenet tapasztaltam, hogy műveltségemen jókora folytonossági hiány tátong. Akárcsak több millió honfitársam, én sem ismertem az emigrációs irodalmat. Egy kisebb tanulmány témája lehetne annak a folyamatnak a részletes leírása, amelynek végén megismertem a hazai könyvtárakban és

magánantikváriumokban fellelhető könyvek és folyóiratközlések egy részét, ezek után pedig megpróbáltam minél több külföldön kiadott műhöz hozzáférni. Törzsvevővé váltam egy akkortájt induló magánantikváriumban, Borda Lajosnál és kedves feleségénél, Glóriánál. Náluk jutottam hozzá Márai Sándor regénytrilógiájának néhány példányához is, ugyanis a *Zendülők* egy, a *Féltékenyek* kettő, a *Sértődöttek* három kötetből áll. Azonban a trilógia harmadik részének harmadik kötete megszerzhetetlennek bizonyult. Így a teljes műből csak az első öt kötetet kitevő 1573 oldalhoz tudtam hozzájutni. A harmadik rész első kötetének alcíme „A hang”. Az Eiffel-tornyot ábrázoló külső papír védőborítólapot Csillag Vera tervezte. Ennek nyomdai táskaszáma 85341, a könyvtesté 80074. A kiadvány Budapesten készült 1947-ben, a Révai Irodalmi Intézet Nyomdájában (V. kerület, Vadász utca 16., felelős nyomdavezető: Tóth Lajos). A *Sértődöttek* második kötetének alcíme „Jelvény és jelentés”. A Csillag Vera tervezte többszínnyomású védőborítón a berlini brandenburgi kapu látható. A borító nyomdai táskaszáma: 86408, a könyvtesté 85775. A „Copyright by Révai, Budapest” szavak után itt is 1947-es dátum szerepel.

A *Sértődöttek* harmadik kötetéről azonban az 1970-es évek végén Budapesten hiteles adatokat sem tudtam beszerezni. Könyvtárakban nem találtam, sőt maga a szerző sem írt róla egyértelműen. Megjelent műveinek felsorolásába sem vette bele. Logikusnak és hihetőnek tűnt az a pletykaszintű magyarázat, ami szerint ki nyomtatták ugyan, de a nyomdák és kiadók államosítása miatt 1948-ban már nem jelent meg, a szerző külföldre távozása után pedig az esetleg raktáron lévő készletet megsemmisítették. (Több 1948-as keltezésű műről – főleg szakkönyvről – állították ezt akkortájt, de talán Márai regénye mondható a legjelentősebb irodalmi alkotásnak köztük.) Szinte fájdalmat okozott, hogy a trilógia „befejezésének” megismerése lehetetlennek bizonyult számomra, és így torzóban maradt előttem.

Tudtam: Pesten az apróhirdetések sajátos

nyelvén sok mindent el lehet mondani. 1978. március 24-én közzétett, 7 szóból és egy telefonszámból álló hirdetésemre, amelyben a magyar emigráció műveit kerestem, egy külföldön élő jogász, dr. Vass Zoltán jelentkezett, aki 2011-ben bekövetkezett elhunytáig sokat segített a könyvgyűjtés nem könnyű műfajában előrehaladni.

1979 telén – hosszú tépelődés után – most már célirányos apróhirdetéssel jelentkeztem a *Magyar Nemzet* karácsony előtti napon megjelenő számában az alábbi szöveggel: „Márai Sándor: *Sértődöttek* című regényének harmadik kötetét (alcíme: *Művészet és szerelem*) megvenném. Bármilyen formában! (Fénymásolat, kézirat stb.) Nem pénzkérdés 18133 jeligére a Felszabadulás téri hirdetőbe.” A Hirdető irodájának ajtaja mellett volt egy láda, az arra sétáló oda feltűnés nélkül, akár este is bedobhatta a választ. Az átvételkor pedig abban reménykedtem: elvegyülhetek a házassági „apróért” sorban állók között. 1979 decemberének utolsó napjaiban, torkomban dobogó szívvel léptem be a Hirdető irodájába, ahol nem kis meglepetésemre két boríték várt.

Az egyik válaszoló, dr. Szentiványi József építészmérnök tizenkétezer kötet könyvtől roskadozó könyvespolcokkal körülbástyázott dolgozószobájában fogadott. Rögtön a kezembe adta a keresett művet, de közölte: nem válik meg tőle, csak arra volt kíváncsi, hogy ki és miért keresi. Azt állította: csak négy példányt sikerült annak idején kicsempészni a raktárból valakinek, és ezek közül a sajátján kívül egyről tud. (Szerinte ezt a Szépirodalmi Kiadó igazgatója birtokolta. A név tréfás-komoly kérdés

érettségi előtt állóknak, kis segítséggel: Illés Béla, Illés Endre, Illyés Gyula.)

A másik jelentkezőtől tudtam kedvező áron megvenni a keresett könyvet. Az illető elmondása szerint egykor a könyvterjesztő cégnél dolgozó nagybátyjától örökölte. Így birtokomba került az abszolút ritkaságnak számító könyvből a harmadik példány. Márainak ez a kötete az 1990-es évektől megszaporodó könyvárveréseken körülbelül egy tucatszor bukkant fel, ami – figyelembe véve a többszöri előfordulást is – dr. Szentiványi 1979-es közlésének nem mond jelentősen ellent.

A kötet alcíme „*Művészet és szerelem*”, kötése azonos a másik kettőével, de Csillag Vera borítója hiányzik. A regény első mondata alapján lehetséges, hogy a kassai dómot ábrázolhatja. A könyvtest nyomdai táskaszáma 85776, a copyright évszám 1948 (!), és változott a nyomdavezető is; a harmadik kötetben Puskás Ferenc neve áll. A *Sértődöttek* három kötetét tehát nem egyszerre, hanem két részletben nyomták, két különböző évben. A kiadó pedig három különböző időpontban kívánta a köteteket megjelentetni.

Befejezés

E helyen meg sem próbálom Márai regénytrilógiájának vagy csak az utolsó kötetnek a tartalmát ismertetni. Nehéz a remekmű mibenlétét, a valóság és a költészet különbözőségét taglalni. Az utóbbi könyvritkasághoz könyvjelzőként azt a képeslapot használom, amit „Józsi” 1938. november 11-én adott fel Kassáról Budapestre. A város visszacsatolásának szemtanúja másnap reggel 9-kor adta postára a küldeményt, és a gumibélyegzős, szabvány üdvözlőszöveg alá csak a keresztnévét firkantotta alá.

Mondják, a novellák esetében az utolsó, a regényeknél az első mondat a legfontosabb. Márai könyve így kezdődik: „A pillanat, melyről Garren Péter és Tamás Berlin mellett, az erdőben beszéltek, elkövetkezett: a város egy napon megmozdult, a regényben és az időben – e kettős térfogat a valóságban egy és ugyanaz –, s lomha és óvatos, de végzetesen következetes mozgással, ahogyan a nagy testek, az államok, városok mozognak a mítoszban és a történelemben, elindult hazafelé.” És azután folytatódik még 259 oldalon...

FEJÉR ZOLTÁN